

220. Vallentuna kyrka.

Pl. 138.

Litteratur: L 1901, D 2: 93. J. Bureus, F a 6 s. 87 n:r 196 (Bureus' egen uppteckning), s. 106 n:r 60 (Aschaneus), s. 170 n:r 39 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 440, F a 14 s. 117, 127, 165, 166; M. Aschaneus, F b 18 s. 19, 186, F b 12; O. Celsius, *Acta Literaria Sveciae* 2 (1725—29), s. 324, SR 1, s. 153; *Kyrkoinventarium* 1829; UFT h. 3 (1873), s. 81; Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Månadsblad 1 (1873), s. 138; Brev från O. v. Friesen till Riksantikvarien ^{30/s} 1905 (ATA); O. v. Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 73.

Äldre avbildning: Dybeck, a. a.

Inskriften finnes på den yttersta stenen i bogårdsmuren, invid en liten järngrind, mittför torningången.

Denna inskrift är med all sannolikhet en del av den runristning, som redan Bureus upptecknat i F a 6, fastän det första ordet numera förlorats. Inskriften har, med ett par smärre och ur denna synpunkt betydelselösa olikheter, samma lydelse hos Bureus, Aschaneus, Rhezelius och Celsius: **Dafip tælhdi**.

I Liljegrens *Runurkunder* (1834) upptages under n:r 1901 en inskrift på Vallentuna kyrka med följande lydelse: **Tawip talhdi . Kup . hialbi . antu alra kristina**. Som källa hänvisar Liljegren till Aschaneus och till Celsius. Här föreligger uppenbarligen ett misstag av Liljegren, ty i ingen av dessa källor förekommer en sådan inskrift; Aschaneus och Celsius ha endast det ovan citerade, d. v. s. endast de två första orden av Liljegrens långa inskrift. Tillägget **Kup . hialbi . antu alra kristina** . finnes icke heller i några andra källor rörande inskrifterna i Vallentuna, och Liljegren har naturligtvis icke upptäckt den vid någon undersökning på platsen. Tillägget har säkerligen genom ett förbiseende av Liljegren kommit in här.

Dybeck synes antaga, att L 1901 förstörts vid kyrkans reparation 1857, men han antecknar som nyfunnen en sten (D 2: 93) med inskriften *tælghde*. Om denna inskrift skriver han, att den »kan hafwa varit tillsammans med efterföljande» — därmed åsyftas U 219 — »hvars sista ord äro lika svårtydiga som dennas. Knappt Lilj. 1901.» UFT upptager av denna anledning L 1901 och D 2: 93 som två olika inskrifter.

Brate skriver (1908): »Att stenen icke kan hava hört tillsammans med den ännu icke anträffade D II 92, såsom Dybeck förmodar, är klart av bådass olika beskaffenhet; denna sten D II 93 är likartad med D II 94, men synes vara av annan ristare, då ljudbeteckningen av *tælghde* är olika.» Detta uttalande beror dels på att Brate missuppfattat Dybeck, dels på att han icke insett, att L 1901 och D 2: 93 syfta på samma inskrift.

Stenen har legat nedtill i en hörnkedja, men dess ursprungliga placering kan icke med absolut bestämdhet fastställas. Bureus uppger endast, att den sitter i Vallentuna kyrkomur »sunnan i ett hörn» (F a 6), och Aschaneus säger dess plats vara »På södre hörnet lågt vid jorden» (F a 6 och F b 12). Han tillfogar i en not: »alle hörnen äro här medh rödh huggen sten». Rhezelius har uppgiften: »På Westre Wapenhus hörnet.» (F a 6). I F b 18 uppger Aschaneus, att »Wthi Westra Wapnehushörnet widh förbe:te Kyrkia står denna skrift». O. Celsius lämnar följande upplysning: »På södra Kyrkohörnet (ned wid jorden), som är med huggen sandsten ända up i från jorden till taket.» I »Kyrkoinventarium» 1829 beskrives läget: »På sydvestra hörnet och södra sidan i en Sten Runor uthuggne i rät rad ifrå ofwan till nedan». Den föregående inskriften, U 219, är enligt samma källa placerad »i nordvästra hörnet på norra sidan lika så på Tre stenar efter hwarandra i rät och fortsatt rad.»

Sandsten. Stenens mått 0,54 × 0,68 m.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Bureus):

[**dafip**] **tælhdi**
 5 10

David tælghde.

»David tillhögg.»

Till läsningen: 1 **d** är hos alla upptecknare, utom hos Aschaneus i F a 6 (och F b 12), stunget med ett kort tvärstreck. 2 **a** har i alla uppteckningar bst endast till vänster om hst. 3 **f**: Bureus, Aschaneus (i F a 6) och Celsius ha här ett vanligt **f** (P), medan däremot Rhezelius uppfattar runan som ett **k** med två punkter mellan hst och bst (Ṗ). På samma sätt tecknar Aschaneus runan i F b 18, s. 19, medan han på s. 186 har **f**. Efter 5 **p** har Aschaneus sk (i F a 6 och F b 12 två punkter, i F b 18, s. 19 ett kors och s. 186 en punkt). Rhezelius och Celsius ha ett kors. 6 **t** är numera skadat upptill, varvid bst gått förlorad. I F b 18, s. 186 tecknar Aschaneus runan som **d**. Vid alla tidigare uppteckningar, med undantag för Dybecks och Brates, synes runan ha varit oskadad. 7 **æ** har tydligt dubbelsidig bst; 10 **d** är tydligt stunget; i 11 **i** finnes upptill en rund fördjupning, som sannolikt ej är huggen. Efter 11 **i** har Rhezelius ett sk (kors); Aschaneus har i F b 18 s. 19 tre (och i F b 12 två) punkter. (På s. 186 i F b 18 tecknar han sk som en punkt). I F a 6 och F b 12 hoppar Aschaneus över 10 **d**, och på s. 186 i F b 18 tecknar han runan **p**. Brate: »Framför första runan — d. v. s. 6 **t** — synas måhända spåren av nedre och högra armen till ett korsformigt skiljetecken i kanten av skadan.» I 6 **t** »är toppen borta, nedre hälften av kännestrecket är synlig». 10 **d** »med en stor prick; till höger om runans topp finnes en skada som har nästan samma ristning(!) som ett kännestreck till höger men är mera spetsvinklig och icke är huggen». 11 **i** har »straxt nedom toppen en djup rund grop, som ser ut, som om den vore huggen men troligen icke är det». Efter 11 **i** ser Brate ett kors (+).

David är ett i Norden relativt tidigt inkommet bibliskt namn. Detta belägg är emellertid överraskande gammalt. I Danmark blir namnet först »o. 1300 temmelig almindeligt i alle Landsdele» (*DGP* sp. 188).

Om *tælghde* se U 219.

Ristaren har använt det helstungna runalfabetet.

Inskriften syftar med all sannolikhet på de i sandsten huggna hörnkedjorna. Då inskriften av allt att döma måste vara samtidig med dessa, erhålles en datering till före år 1200. Dylika hörnkedjor torde nämligen ej ha huggits efter den nämnda tidpunkten, jfr U 219. Två stenmästare, som ha varit verksamma vid byggandet av Vallentuna kyrka, känna vi alltså till namnet genom inskrifterna U 219 och 220.

221. Vallentuna kyrka.

Pl. 138.

Litteratur: Handlingar i ATA.

Rotändan av en runsten påträffades år 1939 vid gravgrävning på kyrkogården, 40 m. SÖ om kyrkan. Fragmentet står nu rest mot östra kyrkogårdsmuren.

Grå granit. Höjd 1,15 m., bredd 1,10 m.